

Nr 6

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om sammanföring av samfälld vägmark och av järnvägsmark med angränsande fastighet m. m.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 235 i första kammaren av herr *Skårman* och nr 299 i andra kammaren av herr *Antby*.

I motionerna, som är likalydande, hemställes ”att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag snarast möjligt till sådan ändring av 1 § lag om sammanföring av samfälld vägmark och av järnvägsmark med angränsande fastighet m. m. att denna lag skall äga tillämpning jämväl på ’annan samfälld mark av uppenbarligen ringa värde.’”

För motionernas innehåll redogöres nedan.

Gällande rätt och dess förarbeten

Genom tillkomsten av 1952 års lag öppnades möjlighet att — vid sidan om sådana mera ordinära fastighetsbildningsinstitut som laga skifte, ägoutbyte eller avstyckning i förening med sammanläggning — under enkla former sammanföra vissa slag av samfälld mark med angränsande fastighet. Föremålet för sammanföringen kan vara dels mark som vid lantmäteri- eller mättningsförrättning undantagits till väg för gemensamt behov, dels annan vägmark, som är samfälld för två eller flera fastigheter, dels mark som är avsedd till avloppsdike, dels ock bäck eller annat dylikt mindre vattendrag. Genom lagändring 1965 utvidgades tillämpningsområdet till att avse även mark, som nyttjats för järnväg eller som, utan att ha kommit till sådan användning, exproprierats eller eljest förvärvats för järnväg. Lagens huvudsyfte är att skapa lämpliga former för att mark av nu nämnda slag som ej längre erfordras för något gemensamt behov skall kunna tillföras fastighets enskilda ägovälde. Den i lagen upptagna formen härför är sammanföring. Detta institut innebär, att marken sammanföres med angränsande fastighet, i vilken den därefter ingår. Efter sammanföringen skall marken vara fri från in-teckningar och andra gravationer, som dittills besvärat den, och i stället svara för samma gravationer och in-teckningar som den fastighet, med vilken den sammanförts. Fråga om sammanföring skall prövas vid lantmäteriförrättning. Förfarandet vid denna är i flera hänseenden enklare än vid förrättning enligt jorddelningslagen. Delägare i samfällighet, som blir föremål för sammanföring, är berättigad att för den förlust han därigenom tillfogas få ersättning

av ägaren till den fastighet med vars ägovälde sammanföring sker. Som villkor härför gäller emellertid att anspråk på ersättning framställs innan förrättningen avslutas.

Under förarbetena till 1952 års lag diskuterades även den av motionären nu föreslagna möjligheten att låta lagen omfatta sammanföring av samfälld mark över huvud taget med angränsande fastighet.

Initiativet till 1952 års lagstiftning, kan spåras tillbaka till tre vid 1936 års riksdag väckta motioner (I:286, II:471, II:473). I motionerna åsyftades ej sammanföring av annan samfälld mark än vägmark. I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande (nr 28) i anledning av motionerna hemställdes att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan. Sedan vissa yttranden inhämtats upprättades härefter år 1938 inom justitiedepartementet en promemoria i ämnet (Justitiedepartementets promemorior 1938:2). Denna remissbehandlades, varefter ärendet år 1942 överlämnades till fastighetsbildnings-sakkunniga. Dessa avgav den 15 november 1950 till chefen för justitiedepartementet en promemoria med lagförslag.

Enligt 1938 års förslag skulle sammanföringsförfarandet i första hand avse samfälld väg, men därjämte skulle de för väg givna reglerna äga motsvarande tillämpning i fråga om samfällt dike.

I ett stort antal yttranden diskuterades, huruvida icke den ifrågasatta lagstiftningen borde omfatta även andra samfälligheter än vägar och diken. Å ena sidan hävdades, att behov ofta förelåg att på ett enkelt sätt kunna sammanföra även annan samfälld mark, som blivit onyttig för avsett ändamål, med den fastighet varmed marken lämpligen kunde sambrukas. Å andra sidan ifrågasattes lämpligheten av en sådan utvidgning av den ifrågasatta lagstiftningens tillämpningsområde.

Departementschefen framhöll i propositionen 1952:40 att riktpunkten för lagstiftningen borde vara att skapa en form, genom vilken mark varom här var fråga kunde på lämpligt sätt föras in i fastighetsindelningen utan att arbetet och kostnaderna blev oproportionerligt stora i förhållande till markens som regel ringa värde. Självfallet fick dock strävandena efter enkelhet ej leda till att rättssäkerhetskravet icke tillbörligen beaktades. — Den angivna riktpunkten för lagstiftningen föranledde, att densamma borde avse allenast sådan mark, vilken i det alldeles övervägande antalet fall hade obetydligt värde. Med hänsyn härtill ansåg departementschefen liksom de sakkunniga att endast mark avsedd till väg och dike, varmed borde jämnställas även å och bäckfårar, borde inbegripas under lagstiftningen.

Tidigare riksdagsbehandling av frågan om utvidgning av tillämpningsområdet för 1952 års lag

I en vid 1959 års riksdag väckt motion, II:122, framlades ett förslag om att tillämpningsområdet för 1952 års lag borde vidgas till att i princip omfatta samfälld mark av alla slag. Över motionen yttrade sig lantmäteristyrelsen och 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Tredje lagutskottet, som avstyrkte bifall till motionen, uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 8 följande.

Utskottet vill i likhet med remissinstanserna vitsorda att behov föreligger av en lagstiftning i den av motionen angivna riktningen. Frågan utgör emellertid en detalj i det mera omfattande spörsmålet om fastighetsbildningens framtida utformning. Detta utredes f. n. av 1954 års fastighetsbildningskommitté, vars arbete nu synes närma sig slutskedet.

Eftersom ett bifall till motionen icke gärna kan ske utan att frågan erhåller en allsidigare belysning samt fastighetsbildningskommittén bättre än någon annan synes ägnad för denna uppgift, vilken f. ö. redan finnes upptagen på kommitténs handlingsprogram, anser utskottet att kommitténs utredningsresultat bör avvaktas.

Mot tanken att avvakta kommitténs förslag har motionärerna åberopat att man därigenom endast förhalar en angelägen reform. Utskottet delar icke denna uppfattning utan anser att kommitténs arbete i denna såväl som andra frågor inom dess verksamhetsområde först bör avvaktas, så att hela det stora frågekomplexet om fastighetsbildningens framtida utformning kan behandlas i ett sammanhang.

Avslutningsvis vill utskottet uttala sin tillfredställelse med att den av motionären väckta frågan kommer att uppmärksammas av fastighetsbildningskommittén under dess fortsatta arbete, vilket utskottet hoppas snart kommer att leda till synbara resultat.

I samband med att riksdagen år 1965 behandlade propositionen 1965:102 om utvidgning av 1952 års lag till att avse även viss järnvägsmark hemställdes i motionerna I:738 och II:867 att lagen också skulle omfatta samfälld mark av uppenbarligen ringa värde. Utskottet hänvisade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 25 år 1965 bl. a. till att frågan uppmärksammas och lösts i fastighetsbildningskommitténs nedan redovisade förslag och uttalade i anslutning därtill att skäl förelåg att avvakta Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. Motionerna föranledde därför ingen riksdagens åtgärd.

Som ovan nämnts har riksdagen år 1965 även behandlat ett propositionsförslag om utvidgning av tillämpningsområdet till avse jämväl järnvägsmark. Riksdagen biföll förslaget.

Offentlig utredning

1954 års fastighetsbildningskommitté har år 1963 avgivit sitt betänkande om fastighetsbildning (SOU 1963:68). Av betänkandet framgår bl. a. att kommittén låtit samtliga åtgärder som syftar till en ändring av bestående fastighets struktur i något avseende — jämväl beträffande rätt i samfälld mark och beträffande servitutsförhållandena — utgöra ett enda institut benämnt fastighetsreglering. Detta avses inte ersätta bara laga skiftet, där detta har till syfte att åstadkomma en omarrondering, och nuvarande ägoutbyte utan även en del speciella fastighetsbildningsformer såsom servitutsutbrytning och sammanföring av samfälld vägmark med angränsande fastighet. För nybildning av fastighet föreslås instituten avstyckning, klyvning och sammanläggning. Av dessa skiljer sig avstyckningen och sammanläggningen till sin allmänna konstruktion föga från motsvarande fastighetsbildningsåtgärder enligt gällan-

de rätt. Klyvningen ersätter den form av nuvarande laga skifte som innebär en utbrytning av ideell andel i fastighet.

I betänkandet (s. 443) uttalas bl. a. följande:

Den marköverföring som enligt kommittéförslaget är avsedd att kunna äga rum inom fastighetsregleringens ram är konstruerad på i huvudsak samma sätt som sammanföringen enligt 1952 års lag och kommer att medgiva lika goda möjligheter som denna att på ett från fastighetsindelningssynpunkt lämpligt sätt avveckla onyttiga samfälligheter, varjämte tidigare framförda önskemål om en utvidgning av tillämpningsområdet för sammanföringsinstitutet (se tredje lagutskottets utl. 8/1959) komma att tillgodoses. Ett genomförande av de föreslagna bestämmelserna om fastighetsreglering bör följaktligen förbindas med ett upphävande av nuvarande särlagstiftning om sammanföring, men därvid bör tillses, att de förenklingar i förrättningshandläggningen som för närvarande äro tillåtna i ärenden angående sammanföring kunna i motsvarande utsträckning tillämpas även i fortsättningen. Genom dessa förenklingar ha betydande arbetsekonomiska fördelar kunnat vinnas utan att rättsäkerhetskravet blivit eftersatt, och det är angeläget att den föreslagna reformen icke medför ett mera formbundet och tyngande förfarande.

Fastighetsbildningskommitténs förslag är efter remissbehandling föremål för Kungl. Maj:ts övervägande.

Motionerna

Motionärerna framhåller inledningsvis att Sverige har av ålder haft en ordnad och relativt hårt reglerad jorddelning. Detta har varit till stor fördel i många hänseenden men gör att fastighetsregleringen vid de under de senaste årtiondena framtvingade strukturförändringarna blivit invecklad och med hänsyn till den under andra förutsättningar tillskapade lagstiftningen onödigt tungrodd. Härtill kommer att kravet på självfinansiering av lantmäteriet tvingat fram ständiga taxehöjningar av den graden att lantmäterikostnaderna nu är 15 à 20 gånger högre än år 1947, då sportlersystemet avskaffades och lantmäteriet helt förstatligades. Dessa omständigheter har tillsammans medfört, att det ideligen förekommer att kostnaden för de åtgärder som enligt gällande lagstiftning påfordras för att reglera vissa markförhållanden överstiger värdet av den mark — samfällda områden, mosslotter o. d. — det gäller att reglera. Motionärerna fortsätter:

Två vägar har man med hänsyn därtill och på grund av lantmäteriets stora arbetsbörda sökt sig fram på. Den ena är att förbigå svårigheterna, skjuta över dem på framtiden under förhoppningen — antagligen — att andra, bättre former skall tvinga sig fram. Den andra är att genom moderniserad lagstiftning förenkla regleringsförfarandet med bibehållande av rättsäkerheten. Den bäst utformade och mest användbara av de få lagar som i detta syfte tillkommit är lagen den 18 april 1952 om sammanföring av samfällad vägmark och av järnvägsmark med angränsande fastighet m. m.

Ett fel med denna lag är att den från början begränsades att avse allenast onyttig samfällad väg- och diskesmark. Ett försök att utvidga dess användningsområde gjordes

år 1959 men avvisades då av riksdagen under återopande av att 1954 års fastighetsbildningskommitté bearbetade frågan. Denna kommitté, som var en ombildning av 1939 års fastighetsbildningssakkunniga, har år 1963 avgivit sitt betänkande och därvid föreslagit ett fastighetsregleringsinstitut som, förutom annat, även skulle innefatta en marköverföring på samma sätt som i begränsad omfattning kan ske enligt sammanföringslagen. Betänkandet har varit utsänt på remiss och torde bearbetas på departementet. Då det emellertid dröjt med propositionen och särskild proposition framlades till 1965 års riksdag om utvidgning av sammanföringslagen till att avse även förlagd järnvägsmark, gjordes ett nytt försök att i samband därmed få lagen utvidgad att avse även »annan samfällad mark av uppenbarligen ringa värde». Men även denna gång lades den stora reformens döda hand över en önskvärd delreform, som därtill inte bort medföra några som helst betänkligheter av formell art eller några konsekvenser på andra områden, eftersom avsedda samfällda markområden är av exakt samma karaktär som de vägar och diken man hittills begränsat sig till.

Motionärerna hemställer avslutningsvis, under hänvisning till att den stora reformen av fastighetsbildningslagstiftningen dröjer ytterligare några år och för att ändå något skall ske på området, att lagen utvidgas i den riktning som föreslogs vid 1965 års riksdag.

Beträffande motionernas fullständiga innehåll hänvisas till motionen II:299.

Utskottet

Lagen om sammanföring av samfällad vägmark och av järnvägsmark med angränsande fastighet äger tillämpning dels på mark, vilken vid lantmäteri- eller mättningsförrättning undantagits till väg för gemensamt behov, samt på annan vägmark, som är samfällad för två eller flera fastigheter, dels på viss järnvägsmark. Med vägmark jämställs i lagen sådan mark som är avsedd till avloppsdike, bäck och annat dylikt mindre vattendrag.

På ovan angivna skäl yrkar motionärerna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan ändring av nyssnämnda lag att den skall äga tillämpning även på annan samfällad mark av uppenbarligen ringa värde.

I likhet med motionärerna anser utskottet att behov föreligger av en lagstiftning i den av dem angivna riktningen. Frågan, som kan anses vara löst på ett tillfredsställande sätt i fastighetsbildningskommitténs förslag, är emellertid f. n. under Kungl. Maj:ts övervägande i samband med behandlingen av hela frågekomplexet om fastighetsbildningens framtida utformning. Ett utbrytande av förevarande spörsmål, som torde tarva särskilda överväganden bl. a. mot bakgrund av fastighetsbildningskommitténs förslag i övrigt, torde inte leda till att lagstiftning på området kommer till stånd mycket tidigare än om Kungl. Maj:ts förslag i ämnet avvaktas. Då den nya lagen genomföres skulle dessutom förfarandet i dessa frågor ånyo ändras. Vid sådana förhållanden anser utskottet inte skäl föreligga tillstyrka bifall till motionerna.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 235 och II: 299, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 februari 1967

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från *första* kammaren: herrar Alexanderson, Svante Kristiansson, Knut Johansson, Ebbe Ohlsson, Erik Jansson, Nils-Eric Gustafsson*, Åkesson och Torsten Hansson*;

från *andra* kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Nyberg, fru Torbrink, herrar Grebäck, Hedin, Persson i Tandö och Åberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.